

Referanser:

Arkivsak: 20/01358-51

Liturgiske ordninger etter gudstjenestereformen

Sammendrag

I forlengelsen av gudstjenestereformen i Den norske kirke, skal det gjøres vedtak om de liturgiske ordningene i punkt III og IV i Gudstjenestebok for Den norske kirke (Verbum 1992). Kirkerådet og Bispemøtet har gjort vedtak om liturgisak for dette, samt ordningen for Konfirmantjubileum og Omsorg for døende.

Denne saken presenterer de ulike ordningene i liturgisaken, samt ordningene for Sørgegudstjeneste og Enkelskriftemål. Etter en orientering om de ulike ordningene, presenteres utredningen fra Nemnd for gudstjenesteliv og avslutningsvis en vurdering av de ulike ordningene som Bispemøtet kan ta stilling til.

Forslaget innebærer at de mindre ordningene, samt tre helhetlige ordninger får status som ressursmateriell. Nattverdgdustjeneste utenom høymessen foreslås tatt ut av bruk.

Det foreslås også at Sørgegudstjeneste, Skriftemålgudstjeneste, Enkelskriftemål, Omsorg for døende og tidebønner (Morgensang, Aftensang og Kveldsbønn) videreføres som liturgiske ordninger.

Forslag til vedtak

1. Bispemøtet anbefaler at følgende ordningene får status som ressursmateriell:
 - Adventstiden
 - Julaften
 - Julenatt
 - Nyttårsaften
 - Fastegudstjeneste
 - Påskedag
 - Pinseften

- 1. mai
- 17. mai
- Sankthans (Jonsok)
- Olavsdagen (Olsok)
- Høsttakkefest
- Forbønnsgudstjeneste
- Nattverdgdustjeneste utenfor høymessen
- Skolegudstjeneste
- Vandregudstjeneste
- Temagudstjeneste
- Musikk gudstjeneste m.m.
- Konfirmantjubiläum

(Dette vedtakspunktet kan også inkludere Omsorg for døende.)

2. Bispemøtet anbefaler at Nattverdgdustjeneste utenom høymessen utgår som liturgisk ordning.
3. Sørgegudstjeneste, Skriftemålgudstjeneste, Enkeltskriftemål, Omsorg for døende og tidebønner (Morgensang, Aftensang og Kveldsbønn) videreføres som liturgiske ordninger.
4. Bispemøtet igangsetter liturgisak etter kapittel tre for Sørgegudstjeneste (og Omsorg for døende). De andre ordningene bør gjennomgås på sikt.

Saksorientering

Bakgrunn

Alminnelige bestemmelser for Ordning for hovedgudstjenesten fastslår i punkt 78 at bestemmelsene på sikt skal erstatte punkt III og IV i Gudstjenestebok for Den norske kirke (Verbum 1992). Bestemmelsen sier også at Kirkemøtet fastsetter nærmere regler om disse aktuelle punktene.

Kirkerådet og Bispemøtet har i 2025 vedtatt en liturgisak for de av gudstjenestene i Gudstjenestebokens punkt III og IV som ikke har fått nye vedtak, samt ordningene for Konfirmantjubiläum og Omsorg for døende (KR 13/25, BM 21/25). Både Kirkerådet og Bispemøtet har i sine vedtak anbefalt at disse ordningene får status som ressursmateriell.

Liturgisaken følger kapittel to i Regler for saksbehandling i liturgisaker.

Ordningene som foreslås omgjort

Ordningene som er omfattet av denne saken ligger på kirken.no/liturgi og er oppdatert med ny ordlyd i Gloria, trosbekjennelsen (nynorsk), Fadervår og Bibel 2024. De aktuelle ordningene er:

Gudstjenestebokens punkt III Andre gudstjenester bestemt av kirkeåret¹

- [Adventstiden](#)
- [Julaften](#)
- [Julenatt](#)
- [Nyttårsaften](#)
- [Fastegudstjeneste](#)
- [Påskedag](#)
- [Pinseaften](#)

¹ Ordningene for skjærtorsdag, langfredag og påskenenatt inngår ikke i oversikten fordi disse ordningene fikk nye vedtak i Kirkemøtet 2022 (KM 5/22).

- [1. mai](#)
- [17. mai](#)
- [Sankthans \(Jonsok\)](#)
- [Olavsdagen \(Olsok\)](#)
- [Høsttakkefest](#)

Gudstjenestebokens punkt IV Andre gudstjenester uavhengig av kirkeåret

- [Skriftemålgudstjeneste](#)
- [Forbønngudstjeneste](#)
- [Nattverdgdustjeneste utenom høymessen](#)
- [Morgensang](#)
- [Aftensang](#)
- [Kveldsbønn](#)
- [Skolegudstjeneste](#)
- [Vandregudstjeneste](#)
- [Temagudstjeneste](#)
- [Musikkgudstjeneste m.m.](#)

Fra Kirkelige handlinger punkt III Konfirmasjon

- [Konfirmantjubiläum](#)

Fra Kirkelige handlinger punkt VI Tjeneste på institusjon og hjem

- [Omsorg for døende](#)

I tillegg til dette, foreligger det per i dag en [Ordning for Sørgegudstjeneste](#) vedtatt av Kirkemøtet i 1991. Nemnda kan vurdere om denne ordningen inngår i denne saken.

Det bør også vurderes om [ordningen for enkeltskriftemål](#) skal inngå i saken.

Ordningene

De fleste av ordningene som er nevnt ovenfor består av en eller flere rubrikker som sier noe om mulig innretting på gudstjenesten. Dette gjelder ordningene for følgende gudstjenester:

- Adventstiden
- Nyttårsaften
- Fastegudstjeneste
- Påskedag
- Pinseaften
- 1. mai
- 17. mai
- Sankthans (Jonsok)
- Olavsdagen (Olsok)
- Høsttakkefest
- Skolegudstjeneste
- Vandregudstjeneste
- Temagudstjeneste
- Musikkgudstjeneste m.m.
- Konfirmantjubiläum

Denne første gruppen av ordninger består altså kun av rubrikker. Rubrikkene angir noe om valg i gudstjenesten. De fleste av rubrikkene i disse ordningene gjengir fakultative valg eller anbefalinger.

Ordningene som er noe mer fyldige er:

- Julaften
- Julenatt (prefasjon)
- Skriftemålgudstjeneste

- Enkeltskrifte
- Forbønngudstjeneste
- Nattverd-gudstjeneste utenom høymessen
- Morgensang
- Aftensang
- Kveldsbønn
- Omsorg for døende
- Sørgegudstjeneste

Denne andre gruppen med mer fyldige ordninger presenteres i det følgende:

Julaften

Den første rubrikken i denne ordningen angir at gudstjenesten på julaften kan følge ordningen Familiegudstjeneste eller egen ordning for dagen. Ordningen Familiegudstjeneste er ikke lenger i bruk i Den norske kirke i og med innføringen av Ordning for Hovedgudstjenesten (2011/2019).

Den andre rubrikken og liturgien som følger forholder seg ikke til ordningen for hovedgudstjeneste (jf. kollektbønn og plasseringen av trosbekjennelsen) og språket i forbønnens eksempel er ikke oppdatert.

I forbindelse med den nye ordningen for hovedgudstjenesten ble det også skrevet en ny Dagens bønn til julaften (KM 11/14).

Ordningen slik den er presentert på kirken.no/liturgi er ellers oppdatert med ny ordlyd i Gloria, trosbekjennelsen (nynorsk) og Fadervår.

Julenatt

Ordningen for julenatt består av en rubrikk som anbefaler fullstendig Gloria og en prefasjon. Prefasjonen er nesten identisk med prefasjonen som på dette tidspunktet gjaldt for tiden fra juledag til og med søndag før faste. Forskjellen er:

Julenatt:	«... han som i denne hellige natt ble menneske ...»
Fra juledag av:	«... han som for vår skyld ble menneske ...»

I forbindelse med den nye ordningen for hovedgudstjenesten ble prefasjonen som tidligere gjaldt fra juledag av bestemt til å gjelde for «Jul og Maria budskapsdag» (KM 5/19).

Skriftemålgudstjeneste

Denne gudstjenesten er fortsatt i bruk, særlig i deler av landet. I forbindelse med utarbeidelsen av Ordning for askeonsdag ble også denne gudstjenesten tematisert.

Skriftemålgudstjenesten kan også kombineres med andre ordninger. I slike tilfeller anbefaler rubrikkene at de fire leddene inngangssalme, inngangshilsen, ordet om binde- og løse-makten, samt syndstilgivelse/absolusjon tas med.

Enkeltskrifte

Denne ordningen er publisert både i Gudstjenebokens del II, Kirkelige handlinger og den finnes i en litt annen versjon i Bønneboken godkjent av Kirkerådet som liturgisk forsøkssak (KR 29/02) og utgitt på Verbum i 2002 (s 232-234). En annen, litt annerledes versjon igjen, er trykket som en del av tillegget i Norsk salmebok 2013 (s 1316-1317).

Skriftet består av en innledning, syndsbekjennelse, ordet om binde- og løse-makten, syndstilgivelse/absolusjon, Fadervår og velsignelse.

Forbønngudstjeneste

Ordningen for forbønngudstjeneste følger Den norske kirkes gudstjenesteordning slik den var før Ordning for hovedgudstjenesten, men med en utvidet forbønnsdel.

Nattverd gudstjeneste utenom høymessen

Denne ordningen er et oppsett over en enkel gudstjeneste etter Den norske kirkes gudstjenesteordning slik den var før Ordning for hovedgudstjenesten, men med tre ulike nattverdbønner (alternativ I, II.1 og II.2).

Formelt sett er det disse nattverdbønnene som i dag formelt gjelder for nattverdfeiring i Den norske kirke.

Morgensang, aftensang og kveldsbønn

Tidebønnene for morgensang, aftensang og kveldsbønn er publisert på kirken.no/liturgi i sin vedtatte form fra Gudstjeneboken fra 1992.

Bønnene finnes også i en litt annen versjon i Bønneboken godkjent av Kirkerådet som liturgisk forsøkssak (KR 29/02) og utgitt på Verbum i 2002 (s 188-202). En annen, litt annerledes versjon igjen, er trykket som en del av tillegget i Norsk salmebok 2013 (s 1295-1305).

Omsorg for døende

Ordningen med omsorg for døende presiserer i første rubrikk at det «er ingen «ordning», men forskjellige ledd og momenter plassert etter hverandre i en viss saklig-kronologisk rekkefølge».

Liturgien er i bruk i flere sammenhenger og ble aktualisert av blant annet Tinn kirkelige fellesråd i 2022.

Initiativtakerne i Tinn utarbeidet ressursmaterieell omkring liturgien. Dette ressursmateriellet er tilgjengelig både på kirkens nettside og på Ressursbanken. På kirkens nettside er informasjonen rettet mot [de som henvender seg til kirken](#), mens informasjonen på Ressursbanken retter seg mot [ansatte og frivillige](#).

Sørgegudstjeneste

Ordningen for sørgegudstjeneste ble vedtatt av Kirkemøtet i 1991 som et tillegg til Gudstjenestebok for Den norske kirke. Ordningens første rubrikk tydeliggjør at ordningen «skal primært være til bruk ved katastrofer og store ulykker med tap av menneskelig». Rubrikkens punkt to angir at denne gudstjenesteordningen er veiledende og at «Hvilke ledd som skal brukes, avpasses etter anledning. Bønnene kan utformes med henblikk på den gitte situasjonen». Ordningen inneholder blant annet klagebønn, navneopplesning og lystenning.

Utredning fra Nemnd for gudstjenesteliv

Nemnd for gudstjenesteliv gikk i september gjennom de aktuelle ordningen denne saken omtaler (NFG 22/25).

Nemnda mener at denne saken ikke bare tematiserer hvilke ordninger som ikke lenger brukes, men hva det er vi som kirke trenger ordninger for og når det er tilstrekkelig med ressurser. Det ble uttrykt tydelig behov for fortsatte, ordninger for:

- Sørgegudstjeneste
- Skriftemålgudstjeneste
- Enkeltskriftemål
- Omsorg for døende
- Tidebønner (Morgensang, Aftensang og Kveldsbønn)

Sørgegudstjeneste

Selv om disse ordningene beholdes, kan det være behov for å oppdatere dem. I en slik prosess er ordene fra starten av gudstjenestereformen viktige: Stedegengjøring, fleksibilitet

og involvering. Dette gjelder f.eks. sørgegudstjeneste. Nemnda anbefaler at det igangsettes liturgisak etter kapittel tre for Sørgegudstjeneste.

Skriftemål og omsorg for døende

Nemnda har også tidligere uttrykt at selv om ordningen for skriftemålgudstjeneste revideres, vil det være en del steder som trolig vil ønske å fortsette med dagens ordning (NFG 15/24). Dette ble bekreftet i møtet, og nemnda anbefaler derfor at de andre nevnte ordningene bør gjennomgå på sikt.

Tidebønner

Flere i nemnda hadde ønsket seg at Den norske kirke hadde utviklet et mer omfattende materiale for tidebønner, men mener de vi har i dag i salmeboken fungerer godt.

Nattverdgdustjeneste utenom høymessen

Nemnda peke på at nattverdbønnen i Nattverdgdustjeneste utenom høymessens alternativ II.1 er tatt inn i dagens Ordning for hovedgdustjeneste som Nattverdbønn G. Det anbefales at Nattverdgdustjeneste utenom høymessen utgår.

Ressursmateriell

Nemnd for gudstjenesteliv anbefaler at de resterende ordningene får status som ressursmateriell. Det gjelder:

- Adventstiden
- Julaften
- Julenatt
- Nyttårsaften
- Fastegudstjeneste
- Påskedag
- Pinseaften
- 1. mai
- 17. mai
- Sankthans (Jonsok)
- Olavsdagen (Olsok)
- Høsttakkefest
- Forbønnsgudstjeneste
- Skolegdustjeneste
- Vandregudstjeneste
- Temagudstjeneste
- Musikkgdustjeneste m.m.
- Konfirmantjubleum

Det ble også understreket behov for en veiledning eller mal for hvordan det er lurt å jobbe med ulike gudstjenester. Denne veiledningen kan si noe om hvordan for eksempel en kveldsgudstjeneste med nattverd eller en gudstjeneste utenfor hovedgdustjenesten bygges opp.

Nemnda pekte på behovet for en helhetlig gjennomgang av liturgiske ordninger for kirkeåret.

Vurdering

Nedenfor følger først noen generelle vurderinger, deretter en samlet vurdering av de ordningene som består av rubrikker, og til slutt individuelle vurderinger av de mer helhetlige ordningene.

Ressursmateriell

Dersom de nevnte ordningene får status som ressursmateriell vil de være tilgjengelig på Ressursbanken som ressursmateriell og merkes som dette.

De ordningene Nemnd for gudstjenesteliv foreslår omgjort til ressursmateriell består i hovedsak av rubrikkene som knytter an til hvilken gudstjenestetype som anbefales i den enkelte situasjon. Det refereres ofte til «Forenklet høymesse» eller «Prekengudstjenesten». Ingen av disse to ordningene er gjeldende i Den norske kirke i dag.

Når rubrikkene angir ulike valgmuligheter knyttet til gudstjenestefeiringen, referer disse også til eldre liturgier. Dette gjør det ikke umulig, men krevende at ordningene står som gjeldende liturgi for Den norske kirke.

De ordningene som er knyttet til kirkeåret har i Ordning for hovedgudstjenesten fått egne og oppdaterte Dagens bønn og teksttrekker, og er derfor i praksis gitt en ny ordning i og med innføringen av den nye ordningen.

Dersom ordningene får status som ressursmateriell, vil de ikke binde gudstjenestefeiring ved de ulike dagene eller situasjonene, men kan være en inspirasjon til lokalt arbeid.

Det er tre av ordningene nemnda foreslår omgjort til ressursmateriell som er utarbeidet som helhetlige ordninger. Disse blir derfor vurdert individuelt.

Julaften

Ordningen for julaften er en fleksibel ordning som viser at gudstjenesten julaften kan feires ganske annerledes enn menighetens hovedgudstjeneste. Likevel er det flere ting i ordningen som tydelig er utdatert.

Ved en eventuell gjennomgang av kirkeåret, kan det vurderes det skal igangsettes en liturgisak etter kapittel tre for å lage en ny ordning for julaften eller om Nemnd for gudstjenesteliv skal utarbeide ressursmateriell som angir mer om hvordan denne gudstjenesten skal feires.

I praksis gir Ordning for hovedgudstjenesten, sammen med Dagens bønn og teksttrekkene mulighet til å tilpasse gudstjenesten julaften. Sekretariatet støtter nemndas anbefaling om at ordningen får status som ressursmateriell.

Julenatt

Ordningen for julenatt er en helt minimalistisk ordning. Det kan diskuteres om prefasjonen for dagen allerede er erstattet ved den nye gudstjenesteordningen.

Anbefalingen om fullstendig Gloria er allerede fakultativ.

Sekretariatet støtter nemndas anbefaling om at denne ordningen får status som ressursmateriell.

Forbønns-gudstjeneste

Denne ordningen forholder seg til utdaterte liturgier og alternativene til forbønner er ivarettatt i dagens Ordning for hovedgudstjeneste.

Sekretariatet støtter nemndas anbefaling om at denne ordningen får status som ressursmateriell.

Nattverd-gudstjeneste utenom høymessen

I Ordning for hovedgudstjenesten er antallet mulige nattverdbønner økt betraktelig fra Gudstjenestebokens alternativer. Nattverdbønn G er hentet fra denne liturgien (Alternativ II.1). Det pågår også nå en liturgisak med nye nattverdbønner til bruk utenom hovedgudstjenesten. Det er grunn til å tro at de nye nattverdbønnene vil erstatte behovet dagens ordning dekker.

Fordi denne ordningen i praksis blir erstattet, mener Nemnd for gudstjenesteliv at den bør utgå.

Ett av forslagene som ligger i saken om nye nattverdbønner er at prester skal kunne utarbeide egne nattverdbønner etter felles prinsipper. Det kan vurderes om de to bønnene som ikke er foreslått i nye vedtak (alternativ I og II.2), skulle vært tilgjengelig som Ressursmaterieil. Det er likevel et spørsmål om hvor stort dette behovet er i dagens situasjon.

Tidebønner: Morgensang, aftensang og kveldsbønn

Disse tidebønnene foreligger allerede i ulike versjoner, og kan derfor gi inntrykk av å allerede ha status som ressursmaterieil. Dette gjelder særlig forholdet mellom versjonene i Bønneboken, vedtatt av Kirkerådet i 2002 og versjonen i Norsk Salmebok fra 2013.

Flere av medlemmene i Nemnd for gudstjenesteliv kunne ønske at tidebønnsmateriale var mer omfattende. Dette arbeidet har vært initiert tidligere. Slik situasjonen nå er, er det flere ulike og tidebønnsressurser. Det ville være et stort arbeid å også lage en mer omfattende ordning for Den norske kirke, f.eks. med Bibelske salmer. Nemnda anbefaler derfor at ordningene opprettholdes nå, men gjennomgås på sikt.

Sekretariatet stiller seg bak denne anbefalingen, men foreslår at Bispemøtet presiserer hvilken versjon av Tidebønnene som offisielt opprettholdes.

Skriftemålgudstjeneste og Enkeltskriftemål

Ordnningen med skriftemål har langt tradisjon. Selv om skrifte ikke er et sakrament i den lutherske tradisjonen, har det likevel hatt en fremtredende posisjon i luthersk teologi og liturgisk praksis. I deler av Den norske kirke har skriftemålgudstjeneste stått sterkt i generasjoner, og feires fortsatt jevnlig. Dette gjelder særlig i nordlige deler av landet. De senere årene er skriftemålet også aktualisert i andre deler av kirken som ikke før har praktisert dette like mye, jamfør seminar på Teologidagene i 2024.

Nemnd for gudstjenesteliv har diskutert skriftemålgudstjenesten og ment at det kan være fint å gjøre noe med den slik at flere kan få glede av en oppdatert liturgi og kirken får mulighet til å arbeide med både språk og teologi omkring skrifte. Samtidig har nemnda presiserte flere av de som benytter dagens ordning kan ønske å fortsette med nåværende ordning og ordningen for skriftemålgudstjeneste er ganske fleksibel.

Ordnningen for enkeltskriftemål finnes allerede i ulike versjoner og kan derfor gi inntrykk av å allerede ha status som ressursmaterieil. Dette gjelder særlig forholdet mellom versjonene i Bønneboken, vedtatt av Kirkerådet i 2002 og versjonen i Norsk Salmebok fra 2013. Det kan være et poeng å tydeliggjøre hvilken versjon som skal gjelde for vår kirke.

Nemnd for gudstjenesteliv anbefaler at de to ordningene for skriftemål opprettholdes nå, men gjennomgås på sikt. Sekretariatet stiller seg bak denne anbefalingen, men foreslår at Bispemøtet presiserer hvilken versjon av Enkeltskriftemål som offisielt opprettholdes.

Omsorg for døende

Denne liturgien er som nevnt i bruk i dag, men er en «ordning» som også i den innledende rubrikken er tydelig på at dette ikke skal forstås som en fastlagt ordning. Rubrikken lyder: : *«Det følgende er ingen «ordning», men forskjellige ledd og momenter plassert etter hverandre i en viss saklig-kronologisk rekkefølge.»*

Denne rubrikken kan leses som at den gjenspeiler det som i dagens ordning ville bli omtalt som nettopp ressursmaterieil.

Nemnd for gudstjenesteliv erfarer at dette er en viktig ordning for mange, og anbefaler derfor å opprettholde den, men at den blir gjennomgått på sikt.

Sekretariatet ber Bispemøtet vurdere på hvilken måte denne ordningen eventuelt videreføres. Skal den fortsatt ha status som vedtatt ordning, til tross for ordningen første rubrikk? Dersom Bispemøtet vil opprettholde ordningen, har Bispemøtet noen anbefalinger

for når den skal gjennomgås? Det kan være mulig å f.eks. se ordningen sammen med arbeidet med gravferdsliturgien.

Bispemøtet oppfordres til å ta stilling til om Omsorg for døende skal være en del av vedtakspunkt 1 (ressursmateriell) eller 3 (videreføres som ordning), samt hvorvidt ordningen skal inkluderes i vedtakspunkt 4 (liturgisak).

Sørgegudstjeneste

Sørgegudstjenester blir avholdt i kirker rundt omkring i landet når det skjer alvorlige hendelser. Hendelsene kan være både av nasjonal, regional eller lokal karakter. Det er uvisst i hvilken grad ordningen for sørgegudstjeneste følges nøye, men det er ikke uvanlig med klagebønn, opplesing av navn og lystenning. I de senere årene er også flere sørgegudstjenester blitt overført av NRK (f.eks. jordskredet på Skedsmo).

I krisesituasjoner kan det være viktig å ha noe utarbeidet materiale å støtte seg mot. Ordningen for sørgegudstjeneste ser ut til å ha fungert på denne måten frem til nå, og det kan være behov for en slik ordning også fremover.

Ordningen har karakter av å være fleksibel jf. ordningens andre rubrikk. Dette vil også være vesentlig ved evt. revisjon av ordningen.

Sørgegudstjenesten inngår i utgangspunktet ikke i liturgisaken, men er den eneste gjeldende gudstjenesteliturgien som ikke har fått nytt vedtak.

Nemnd for gudstjenesteliv anbefaler å opprettholde sørgegudstjenesten og behandle den ordningen som liturgisak etter kapittel tre, eller at dagens ordning får status som ressursmateriell. Sekretariatet støtter dette forslaget og vil påpeke at dette kan falle godt sammen mer det øvrige arbeidet med gravferdsliturgien som står for tur.

Økonomiske/administrative konsekvenser

Regler for saksbehandling i liturgisaker kan åpne for at ordningene som er omtalt i Gudstjenestebokens del I punkt III og IV behandles etter kapittel tre. Punk 78 i alminnelige bestemmelser tilsier at ordningene skal behandles i Kirkemøtet (kapittel to), og dette er også i tråd med vedtakene om igangsetting i Kirkerådet og Bispemøtet.

Fordi saksbehandlingen er såpass omfattende, anbefales det at saken følger saksbehandlingen av Vigslingsliturgiene videre. En slik behandling vil gjøre de økonomiske og administrative kostnadene så lave som mulig.

Dersom det opprettes liturgisak etter kapittel tre for Sørgegudstjeneste og eventuelt Omsorg for døende, vil dette kreve både økonomiske og administrative ressurser. Det er imidlertid mulig å se arbeidet med disse ordningene sammen med det forestående arbeidet med gravferdsliturgien.